

Posudok na habilitačnú prácu PhDr. Jána Gallika, PhD

Komparatívne sondy do stredoeurópskych literatúr.

Katolícka literatúra v stredoeurópskom priestore.

Dr. Gallik sa výskumne dlhé roky, a aj v predkladanej habilitačnej práci, venuje téme, ktorá bola dlhé roky tabuizovaná a mohla sa začať skúmať až po roku 1989. Aj keď boli v tom čase intenzívne vydávané diela v totalitnom systéme zaznávaných a ostrakizovaných autorov, len pomerne málo bolo aj systematického literárnovedného výskumu. Fenomén tzv. katolíckej moderny bol skúmaný v rámci širšej rovnako tabuizovanej problematiky kultúry a literatúry (na základe hermeneutickej a heuristickej, či sémiotickej analýzy, ale aj prísne literárnohistorickou metódou) medzivojnového obdobia a literárneho myslenia/ myslenia o literatúre v práci Roky úzkosti a vzopätia (Causa editio 1992) od autorky tohto posudku. Vtedy sa mohla oprieť len o primárne zdroje – dobové literárne časopisy, excerptá z berlínskeho „bundesarchívu“ ako aj jednu historickú prácu od Jozefa Klimku Tretia ríša a ľudácky režim na Slovensku, (Bratislava 1986) a o literárnovedné štúdie Jozefa Melichera.

Postupne sa usporadúvali aj konferencie, upozorňujúce na jednotlivé postavy – spisovateľov katolíckeho disentu. Jednou z prvých bola konferencia v Piliscsabe okolo polovice 90tych rokov (1996) o živote a diele Pavla Straussa, ktorú usporiadal prof. T. Žilka, aby poukázal na medzinárodný význam tohto málo známeho spisovateľa. Pokračovaním tejto tendencie v širokom medzinárodnom zábere bola konferencia organizovaná v Ostrihome manželmi Tiborom a Martou Žilkovcami v roku 2010. Literárnovedné skúmanie tejto problematiky odvtedy postúpilo dopredu, vyšlo niekoľko monografií (Ján Haranta od J. Gallika a Pavol Hrtús Jurina od Pavla Holeštiaka, súborné diela J. Silana, P. Straussa, M. Sprinca, S. Veigla...). Výskumne však najväčšiu pozornosť venuje tejto problematike na Fakulte stredoeurópskych štúdií práve dnešný habilitant (do nedávna s oficiálnou podporou prof. T. Žilku, toho času už ako riaditeľ). V jeho výskumoch vidno, ako a kam sa v tejto problematike literárna veda uberá a ako výskum pokročil. Preto sú táto práca a jej výsledky významné a dôležité.

Habilitačná práca je klasicky členená, obsahuje Úvod, Vymedzenie problematiky, dve rozsiahle kapitoly a Záver. Už na prvý pohľad sa spôsob výskumu Jána Gallika javí ako systematický, prehľadný a koncepčne jasný. Vychádza z toho, čo sám počas desaťročí preskúmal, no podrobne eviduje výskumy staršej generácie, súčasnej až po najmladších vedcov, ktorí v posledných rokoch publikovali svoje prvé práce k problematike, ako aj zostavovateľov

antológií, ale aj autorov beletrie a i. Vzniká tak pomerne komplexná evidencia toho, čo sa v tejto oblasti, literárnej a zostavovateľskej či prekladateľskej činnosti urobilo a vyskúmalo. Vedecká disciplinovanosť a zameranie len na spirituálnu básnickú tvorbu však oberajú prácu o evidenciu domácich zdrojov, ktoré možno použiť a citovať k otázkam širším- strešným, napríklad k pojmu moderna, ku ktorým je domáci diskurz o 14 rokov skôr, ako sa k nim dostávajú citovaní autori. Máme na mysli diskurz uvedený na s. 13 -- 15 k moderne.

Prehľad a vecné ovládanie problematiky sú teda nesporné. Tento základ spolu s historickým kontextom dovoľuje autorovi jasné časové utriedenie skúmaného materiálu do troch nadväzujúcich etáp. V druhej etape však uvádza autor zaujímavú teoretickú inštrukciu “komparatistickú imagológiu” (citujúc štúdiu M. Zelenku – R. Gáfrika) ako “jednu z viacerých možností literárnovedného výskumu tohto fenoménu”. (s. 44) Autor vychádza zo štúdií historika Petra Kučeru, ktoré vypracoval ako prekladateľ a zostavovateľ k dvom antológiám slovenskej poézie, ktorými a v ktorých obraňuje slovenskú katolícku poéziu v období Slovenskej republiky ako voči vláde opozičnú. Je potrebné si uvedomiť, že slovenský štát (písané výlučne malým “s”, pretože to nebol oficiálny názov), bolo obdobie v slovenských dejinách azda najkomplikovanejšie, v publikovaných prácach autorky tohto posudku označené ako “schizofrénne”. Demokratické tendencie tohto obdobia majú genézu v medzivojnovom období, kde sa autori zhodovali bez rozdielu politickej príslušnosti a náboženského vierovyznania v otázke sociálnej rovnosti, demokracie a slobody tvorby. Zásadný medzník v našich dejinách nie je rok 1938, ale rok 1948. Čo sa týka “klérofašizmu”, je to pojem socialistickej ideologickej manipulácie. Z medzinárodného hľadiska je známy spis -- pápežská encyklika hlavy cirkvi v nemeckom jazyku Mit brenender Sorge (!). Tu sa katolícka cirkev postavila jasne k fašizmu, ktorý od 30tych rokov zúril v samotnom Nemecku (podľa Hnedej knihy – Braunbuch -- vydané vo Švajčiarsku bolo na území Nemecka v 30tych rokoch 35 koncentračných táborov). Komunista, Laco Novomeský, označil obdobie SR za emancipáciu slovenskej kultúry. (Nehovoríme tu teraz o politike) . Nielen katolícki a evanjelickí autori, ale aj surrealisti a celá kultúra mala na svoju činnosť nebývalo veľa finančných prostriedkov a zachovala sa bohatá tvorba. Aj Slovenské pohľady, ktoré sú považované v tomto období za konzervatívne, prinášajú výrazne protivojnové poviedky (Olovený vták, 1940, od M. Figuli, za čo stratila zamestnanie, Pach, 1943, od D. Tatarku a i.). Ako správne na to upozorňuje J. Gallik, sebaobrazy treba vnímať na pozadí historického kontextu.

Voľba širokého spektra predmetu výskumu, prekračujúceho hranice krajín strednej Európy, teda výskum areálu jednej zvolenej výskumnej témy- katolíckej literatúry, nachádzame v druhej

rozsiahlej kapitole, tiež komparatistickej, aj keď chýba teoretický úvod, aspoň základné teoretické inštrukcie, na akom základe sa bude porovnávať. Len evidencia a poukázanie na spoločné znaky nestačia v takto definovanej analýze. Napriek tejto absencii je prínos tejto kapitoly nebývalý, pretože zahŕňa autorov a poznatky o nich, ktoré v tejto konštelácii nikde inde nenachádzame, ktoré poukazujú na kvalitu kresťanského univerzalizmu v živote a v prevažne autobiografickej próze a poézii.

V období globalizácie a liberálnej agendy si treba uvedomiť význam tejto práce v tom, ako prepája slovenskú kultúru s reťazcom iných kultúr v úsilí o etické postoje, slobodu ducha, slobodu tvorby, poukazuje na kvalitu prežívania a kvalitu “života v pravde” proti totalitným systémom akéhokoľvek druhu. Preto by si táto práca zaslúžila po úpravách knižné vydanie.

Úpravy:

1. Ak sa má práca definovať ako vedecká, je potrebné odlišiť a viac stavať na zisteniach a citáciách z prác literárnych vedcov, ktorí sa analyticky (nie paušálne, publicisticky, editorsky atď.) venovali tvorbe autorov skúmanej proveniencie, v autobiografických prácach aj na korešpondencii, denníkoch a archívnom materiáli samotných autorov (sekundárne možno podporiť vedecké stanoviská aj zostavovateľmi zborníkov, editormi vydaní, či spisovateľmi. Konkrétne máme na mysli citáty z T. Križku, I. Hochela, P. Kučeru a i.). Nivelizácia všetkých pohľadov na túto tvorbu do jednej významovej roviny nepomáha úrovni tejto práce. Treba postupovať stále argumentačne tak, ako na s. 79, keď na rozdiel od P. Kučeru autor práce špecifikuje. Juhásovej výskum však poukazuje na niečo, s čím sa vyrovnával už P. G. Hlbina v súvislosti so surrealizmom, s A. Rimbaudom atd. Taký jednoduchý ten problém nie je, ako ho prezentuje Juhásová, ako “stieranie hranice medzi sakrálnou a profánnou sférou”. (s. 80)
2. Otázka slobody tvorby prejavujúca sa v napätí medzi vydanými zbierkami povedzme R. Dilonga a P. G. Hlbinu a kritikou J. Kútnika Šmálova, ktorá sa tu prejde skoro mlčaním (okrem jednej explicitnej zmienky v plynutí súvetia), je vážnou otázkou esteticko – ideologického vyrovnávania sa s kvalitou spirituálnej tvorby vôbec. Rovnaký priestor sa však otvára pri možnej analýze kresťanskej tvorby (slobody uplatniť kresťanské hodnoty, povedzme zachovania života vo všetkých fasetách významu) oproti totalitným praktikám a totalitnému mysleniu.
3. Kvôli vedeckej korektnosti by sa bolo treba venovať evidentne kľúčovej otázke “autobiografickosti” a jej teoretickému diskurzu.

Predloženú habilitačnú prácu považujem za prínosnú, spĺňajúcu štandardné požiadavky kladené na kvalifikačné práce tohto charakteru. Vysoko ju hodnotím a odporúčam k obhajobe. Navrhujem po obhajobe udeliť PhDr. Jánovi Gallikovi, PhD. titul docent v odbore Teória literatúry a dejiny konkrétnych národných literatúr.

prof. PhDr. Mária Bátorová, DrSc., academician LSS

V Bratislave 1. 2. 2019